

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.36.2>
УДК 141

Юлія БРОДЕЦЬКА

доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0001-9186-0767
Email: yuliyabrod@gmail.com

МОВА ЯК СЕНСОКОД КУЛЬТУРНОГО БУТТЯ

Анотація. Аналітика дослідження зосереджена на філософській рефлексії феномена мови як сенсокоду культурного буття народу. У якості категорії буття, тобто в своїй метафізичній, символічній ролі, мова є умовою етногенезу – буттєтворення етносу, спільноти, народу. Її історичне значення не окреслюється лише інструментальністю мови, а вимагає глибинної рефлексії, розуміння ролі феномена в формуванні індивідуальної картини світу, залучення людини в соціокультурне середовище, підтримки соціального порядку, формування історії. Як символічний феномен, мова зберігає за собою значення першоеlementу як індивідуального, так і соціального буття. Її внутрішня єдність, інтегральність, як категорії буття, забезпечує, відповідно, консолідацію соціуму. А отже, будь-які спроби маніпуляції мовою є по суті претензіями людини на роль ономастета, що призводить до розгуртування, розлому, кризи буття соціального.

Спроби поглянути на мову як умову культурного буття людини, запропоновані автором, дозволяють відтворити логіку буттєтворення як процесу перш за все, сенсотворення. Оскільки характеризують саме метафізичну природу мови, її вплив на соціокультурне буття людини. Тож можливість відкрити сакральну природу мови, тобто побачити її здатність до відтворення культурного та соціального буття, вимагає від людини виходу за шаблони раціоналістичного мислення. Цей крок по суті проявляє себе в нашому екзистенційному прагненні до спілкування як процесу ділення з іншим сенсом. З останнього, власне, й народжуються всі ті форми соціальності, що існують в сучасному світі – етнос, спільнота, суспільність. Тому зазначається, що ситуація множинності мов, їх історичного розгалуження й диференціації, не скасовує онтологічної єдності мови, не впливає на її статус та роль, як провідної категорії буття. Вся діалектична різнобарвність мови концентрується навколо її першоеlementу – сенсу, носієм якого в слові є корінь – внутрішній зміст, що проявляється у варіаціях різних діалектів мови. І саме збереження і трансляція цього внутрішнього змісту відповідає не лише за розвиток і сталість мови, але й історичну перспективу самого суспільства.

Ключові слова: мовні сенсокоди, культура, етногенезис, багатомовність, криза культури.

Yulia BRODETSKA

Doctor of Sciences in Philosophy,
Professor, Department of Philosophy
Oles Honchar Dnipro National University

LANGUAGE AS A SYMBOLIC CODE OF CULTURAL EXISTENCE

Abstract. The analysis of the study is focused on the philosophical reflection of the language phenomenon. Language appears as a symbolic code of the people's cultural existence. As a category of existence, that is, in its metaphysical, symbolic role, language is a condition for ethnogenesis - the process of the formation of an ethnos, community, people. The historical significance of language is not defined only by its instrumentality. Understanding this phenomenon requires a person to deeply reflect, to realize the role of language in the formation of an individual picture of the world, in involving a person in the socio-cultural environment. As a symbolic phenomenon, language retains the meaning of the primary element of individual and social existence. Its internal unity, integrity, ensures the consolidation of society. Therefore, any attempts to manipulate language lead to disunity, rupture, and social existence crisis.

Attempts to look at language as a condition of human cultural existence, proposed by the author, allow us to recreate the logic of the creation of being as a process, first of all, meaning-making. Since we are talking about the metaphysical nature of language, its influence on the socio-cultural existence of a person. The sacred nature of language is its ability to reproduce cultural and social existence by human. This process manifests itself in human's existential desire for communication. Since communication, in fact, is the source of all forms of sociality that exist in the modern world – ethnicity, community, publicness. Therefore, it is noted that the situation of the languages diversity, their historical branching and differentiation, does not affect the ontological unity of language, its status and role. Since

language always retains the status of the leading category of being. All the diversity of language is concentrated around its primary element, which is meaning. In turn, the carrier of meaning in a word is the root - the inner meaning, which is manifested in the variations of different dialects of the language. And it is the preservation and transmission of this inner meaning that is responsible for the development and stability of the language, as well as the historical perspective of society itself.

Key words: language sense codes, culture, ethnogenesis, multilingualism, cultural crisis.

Постановка проблеми. Активне звернення до мови як складової історії українського народу, його культурного коду, дуже часто, на жаль, лишається на маніфестаційному рівні, не розкриваючи дійсного значення, і навіть призначення мови. Адже мова є сенсокодом культурного і соціального буття народу. І це означає, що без розуміння її місії, історичної ролі в нашому буттєтворенні, неможливим є майбутнє нашого суспільства (як, власне, й інших). Тож саме без філософської рефлексії щодо мови, без занурення в її онтологічну природу тут не обійтись. Таким чином, **метою даної аналітичної розвідки** є спроба прослідити й відтворити механізм та логіку сенсбуттєвої ролі мови як категорії буття, тобто феномена метафізичного. З цією метою й буде проведена філософська рефлексія мови.

Аналіз джерел та літератури. Треба зазначити, що проблема мови, її походження, ролі, місії має давню лінгвістичну та філософську традицію. Аспекти сакральної природи мови оформлюються вже в рамках античної лінгвофілософської традиції в теоріях фюсей (Демокрит, Лукрецій) та тесей (Платон, Плотін). Подальші розвідки щодо природи мови реалізуються в рамках релігійної філософії в концепції філософії імені. Але найбільшою реверсією мова як досліджуваний феномен, зазнає в рамках реверсій сучасної філософії, що апелює до мови як матриці, інструменту «читання» світу. Мова йде перш за все про розвідки аналітичної філософії і її спроби перетворити мову на інструментальну шкалу інтерпретації нашої свідомості світу (ранній Л.Вітгенштайн, Г.Фреге, Б.Рассел, М.Шлік), що як відомо, зазнали критики вже в наш час. Власне з цими спробами переглянути роль мови в бутті соціальному і пов'язані наші пошуки.

Основна частина. Отже, мова – це даність, тобто наша початкова обдарованість, як і сам дар мовлення-мислення. Її місія – це відтворення смислів, відродження ідей у людині, які розгортають наш внутрішній потенціал, єднають, роблять унікальними (ідентифікують). Словами мови формуються фундаментальні духовні зв'язки, відтворюється сама соціальність, розбудовується культурне буття народу. Іншими словами, не люди єднають себе словами, застосовуючи мову як засіб взаєморозуміння, але слова поєднують людей! Наша етнічність, народність, спільнотність, суспільність, і навіть національність – це результат «роботи» мови, реалізація нею своєї історичної та культурної місії, в наслідок чого і утворюється певна історична цілісність, формується онтологічний зв'язок.

Таке розуміння мови, її сакральної природи, вимагає від сучасної людини певних зусиль. Антропологічна модель свідомості, що так ретельно вибудовувалася класичною наукою, починаючи з епохи Просвітництва, ретельно сформувала в нас розуміння людини, її свідомості, як центральної категорії буття. Але чи так це насправді? Питання постає все частіше. Наслідки і траєкторії лінгвістичного повороту, що відбувається в рамках сучасної філософії ХХ століття, свідчать про невдалість спроб перетворити мову на «універсальний інструмент» читання людиною світу, на засіб «копедмечування» світу (детальніше про це можна ознайомитись в авторській монографії «Метамарфози сучасної філософії» [1; 2]).

Мова, її розвиток, потенціал зберігається в тій трансцендентності, тій визначальній місії, яку відіграє мова в формуванні етносвідомості особистості, культурної та історичної спадщини суспільства. *Трансцендентна природа мови – це її здатність до відтворення людиною буття культурного та соціального, що проявляє себе в екзистенційному прагненні людини до спілкування. З останнього, власне, й народжуються всі ті форми соціальності, що існують в сучасному світі – етнос, народність, спільнота, суспільність.*

Складність усвідомлення такої логіки базується на факті співіснування безлічі мов. Здається, що біблійні оповідання про єдину прамову, це легенди, що носять більше етичний характер, ніж історичний. Проте тут варто розуміти, що зазначена єдність мови – це не зовнішня, а внутрішня якість, тобто *принцип існування мови як універсального культурного сенсокоду: «єднання навколо сенсу (внутрішнього слова)»,* що зберігається в самому корені слів.

Власне, ілюстрацією до міркувань щодо мови як історичного сенсокоду, дослідники часто апелюють до питання про її першоелемент: Чи є першоелементом мови літера? На це питання лінгвістична традиція дає цікаві відповіді. Так, наприклад, кабала розглядає літери єврейського алфавіту (голосні та напівголосні звуки) як першоелементи мови, що мають трансцендентне значення. На цьому, власне, заснований аналіз слова, тобто визначення значення словесного числа – гематрія.

Дослідники цього напрямку виходять з того, що наші голосові органи «підлаштовані під літери», оскільки їхнє завдання – проголошення певної якості звуків. Тож так само як око є органом світла, тобто існує, оскільки є світло, так і органи мови і слуху існують тому, що є звук як енергія світу. «Створені під звуки», голосові органи людини, таким чином, відтворюють якість буття. Тому літери мають самостійне

буття, як і цифри, що існують до арифметики. Іншими словами, літери (голосові звуки) висловлюють певні початкові якості буття.

Слова складаються з літер, але літери не є суть слова, так, як і слова не є лише літери. Як зазначають представники філософії мови, у переході від літер до слова і полягає таємниця народження слів, втілення сенсу. Таким чином, літера – це та перша матерія, в якій і з якої слово-ідея утворює собі тіло. У слові відбувається перетворення звуку на символ – осередок ідеї. Так здається, що ідея в слові ніби говорить себе буквами, але при цьому букви вже втрачають себе в слові. Тому слово не складається з літер, а скоріше розкладається на літери.

Отже, *універсальність мови, її єдність, що лежить в онтологічній основі феномена, це, насамперед, єдність сенсів як підґрунтя нашого співбуття*. Так, у Книзі Буття є наступний фрагмент стосовно цього: «І вся земля була одними устами, і один голос в усіх. І сталося, коли вони пішли зі сходу, і знайшли поле в землі Сеннаар, і поселилися там. І сказав чоловік до свого друга: Прийдіть і зробім цегли, і випечім огнем. І цегла була їм замість каменя, і глина замість розчину. І сказали: Ходіть, збудуймо собі місто і башту, якої вершок буде до неба. І зробім собі ім'я раніше, ніж розійдемося по лиці всієї землі. І зійшов Господь побачити місто і башту, яку будували людські сини. І сказав Господь: Ось рід один і мова одна в усіх, і ось зачали робити, і тепер не перестануть – доки не закінчать. Ходіть, і зійшовши, помішаймо їм там їхні мови, щоб не почув кожний свого друга. І Господь розсіяв їх звідти по лиці всієї землі, і перестали будувати місто і башту. Задля цього названо ім'я того місця Змішання, бо там Господь змішав уста всіх народів. І звідти Господь розсіяв їх по лиці всієї землі» [3, Бут. 11:1–8].

Цікаво, що біблійна історія про вавилонську багатомовність припадає на період, коли вже утворилися три гілки народів, а отже, і діалектів: яфетиди, семіти та хаміти. Загадкою для сучасних дослідників залишається те, що раніше мова цих етнічних груп була одною, тобто вони розуміли один одного. Іншими словами, до вавилонського полону мовні діалекти вже існували, але мова була одна, тобто мовні діалекти народів не перешкоджали цьому, як тепер цьому не заважають індивідуальні риси вимови. Оскільки *мовні відмінності не блокували внутрішнього слова – сенсу, як першоелементу культурного буття*.

Блокування внутрішнього слова, що обернулося втратою сенсу, тобто взаєморозуміння, як оповідають давні тексти, є наслідком порушення людиною Божого порядку. Внутрішній зміст мови втрачається, з'являється глухота до індивідуальних особливостей звукової мови. Вавилонське стовпотворіння, що торкнулося звукового тіла мови, проявило проблему багатомовності – втрати символічного характеру та ролі мови для людини. Таким чином, *багатомовність стала наслідком кризи мови, тобто втрати людиною розуміння щодо її символічного*

значення, інтегральної й буттєутворювальної місії в суспільстві.

Однак, сама по собі ситуація множинності мов не скасовує онтологічної єдності мови «як голосу єдиного світу в єдиній людині», не впливає на її статус та роль, як провідної категорії буття. Оскільки мова, чия сакральна природа іманентна людській духовній природі, по суті представляє собою єдність у різноманітті! Тобто вся діалектична різнобарвність мови концентрується навколо її першоелементу – сенсу, носієм якого в слові є корінь – внутрішній зміст, що проявляється у варіаціях різних діалектів мови. І саме збереження і трансляція цього внутрішнього змісту відповідає не лише за розвиток і сталість мови, але й історичний розвиток самого суспільства.

Тут варто звернутись до лінгвістичної реверсії, що ґрунтується на дослідженнях генези найдавніших мовних родин. Серед останніх, зокрема, виділяють:

- *санскрит* – стародавня літературна мова, що нараховує до 3500 тис. років і належить до індоєвропейської родини мов. Санскрит представляє собою символічну сакральну систему зі складною синтетичною граматику, якою користувались «обрані» (вчені, священники, носії давньої культури);

- *шумерська мова* (бл. 3200 р. до н.е.);

- *давньо-грецька мова* (бл. 3400 р.), що завдяки багатій літературній спадщині стає мовою філософії та науки;

- *іврит* (бл. 3000 р., перші свідчення мови датуються X ст. до н.е.). Іврит не використовується як повсякденна розмовна мова з 200–400 рр. н.е. Тільки в XIX ст. іврит стає розмовною та літературною мовою;

- *китайська мова* (перші писемні свідчення відносять до 1250 до н. е.);

- *арамейська мова* (бл. 3100 р.). – мова богослужіння і релігійних вчень;

- *аккадська мова* (бл. 2800 р. до н.е.), що була розповсюджена в давній Месопотамії. Тепер вона вважається мертвою. Свою назву отримала від міста Аккад – центру месопотамської цивілізації);

- *єгипетська* (корінна мова Єгипту відноситься до афро-азійської мовної родини. Перші писемні пам'ятки відносяться до 3400 р. до н.е.). До кінця XII століття н.е. вона існувала у формі коптської. Сучасна її версія відома як єгипетська арабська, яка витіснила коптську мову, після завоювання мусульманами Єгипту. Коптська мова існує і понині як мова богослужіння Коптської Церкви;

- *еблайтська* (семітська) мова (III тис. до н.е.) що нині мертва. Безліч табличок з написами цією мовою були знайдені при археологічних розкопках руїн міста Ебла (між Алеппо і Хама, нині – Західна Сирія).

Сенсаційною заявою стали дослідження істориків, лінгвістів щодо прадавності української мови, яка своїм корінням сягає глибин не менше семи тисячоліть, а багатством лексики не поступається санскриту (праєвропейський санскрит містить більше 1000 нинішніх українських кореневих слів). Так, вида-

тний лінгвіст кінця XIX ст. М. Крелуцький, досліджуючи генезис української мови, зазначає: «Займаючись довгий час порівнянням арійських мов, я дійшов висновку, що українська мова не тільки старша всіх слов'янських, не виключаючи так званої старослов'янської, але й санскриту, грецької, латини та інших арійських мов» [4].

Про прадавність української мови свідчить і відомий канадський історик Орест Субтельний, який довів, що українській мові не менше 5 000 років. На всіх теренах, де проживали, або проживають зараз етнічні українці, зберіглася величезна кількість слів, назв, імен, прізвищ, гідронімів, топонімів повністю в їх первісному санскритському варіанті.

Слова із санскриту засвідчують (а відкриття археології доводять), що в Україні з часів ранньої Трипільської культури VII – IV ст. до н.е. вже була розвинута абетка, багата досконала мова, галузі науки: астрологія, астрономія, математика, філософія, сільське господарство та ремісництво¹. «Санскритська мова європейського походження. В Азії вона поширилася тому, що до Індії далеко перед народженням Христа прибули арії з України», – доводить у своєму дослідженні «Етнологія Європи» дослідник санскриту Р. Латгем [5].

Таким чином, базовий та основний лексичний фонд санскриту і української мови виявляється спільним. Про давню історичну спадщину української мови заявляють і численні сучасні дослідження. Так, у статті «Англійська мова» Британської енциклопедії Р. Вілсон зазначає, що англійська мова та більшість індоєвропейських мов походять із прамови, що нею розмовляли десь 5000 років тому на території сучасної України. Про це ж говорять англійські дослідники Р. Макрам, У. Крен і Р. Макніл, відслідковуючи походження англійської і інших індоєвропейських мов з мовного середовища Середньої Наддніпрянщини («The Store of English», 1986р.)².

У свою чергу, англійський філолог та історик Л.Ведел у «Шумерсько-арійському словнику» доводить спорідненість між мовою шумерів і мовою праукраїнців. Те саме стверджує американський історик

В.Рен-Бойкович у роботі «Колиска культури людства» (Нью-Йорк, 1983 р.). Прадавність праукраїнської мови засвідчують також археологічні знахідки. Так, у 1959 році відомий український археолог і вчений-історик О.Черниш виявив в с.Молодове Чернівецької області скам'янілу сопілку на одну гаму. Таку сопілку нині називаємо «гуцульською». Ця знахідка налічує 150 тис. років. Крім того, виявлено музичні інструменти типу флейти з рогу північного оленя, давність яких близько 44600 років³.

Видатний лінгвіст М.Красуський у 1880 році в книжці «Древность малороссийского языка» дійшов наступного висновку: «Займаючись тривалий час порівнянням арійських мов, я дійшов переконання, що малоросійська мова не тільки старіша від усіх слов'янських, а й санскритської, грецької, латинської та інших арійських». Ще один польський історик Ян Красінський у книжці «Польща» ще у 1574 році зазначав, що хто опанує українську мову, той здобуде ключ до швидкого вивчення усіх інших слов'янських мов, бо українській мові властиві найтипівші риси усіх мов слов'янської лінгвістики. А історичні дослідження останніх десятиліть такої пам'ятки як Кам'яна Могила під Мелітополем дають нам свідчення, що це древнє святилище містить багато писемних зразків ще дошумерського періоду [1].

Висновки. Таким чином, *розвиток мови – це безумовно історичний процес, в якому завдання людини зберегти й ретранслювати цей сенсокод!* Інша ж ситуація – це втручання людини в таїнство словотворення, що проявляє себе в її претензії на створення понять-нурвиришів, що ведуть до сенсовтрати. Оскільки така «мовна творчість» – це по суті продукування відірваних від кореня – безкореневих слів, що не лише засмічують мову, а спотворюють її значення!

Ця криза стосується безпосередньо рівня свідомості людини, тобто розуміння метафізичної природи феномену мови. Оскільки в іншому випадку маємо справу з її маніпулятивним прагненням-претензією на контроль над мовою, а значить, історією (світом, країною тощо). Таке безцеремонне втручання в сакральний мовний простір повторює ситуацію вавилонського змішання, а отже, несе в собі тотальну психологічну глухоту й німоту, руйнування цілісності людського суспільства і самої людини, роз'єднання, врешті-решт війну. Саме через таку маніпуляцію «людство переходить у стан ворожнечі та розбрату».

Тож долання цієї кризи передбачає переусвідомлення людиною природи мови, її статусу в історії

¹ У санскриті знаходимо безліч слів того ж звучання і значення, що і в сучасній українській мові (напр.: біда, мана, доля, Іван, Василь, Тарас, пан, панна, дяка, мука, шістка, двічі, борис, дума, лікі, матка, тата, матар, дарма, догана, нарада, шваґер, каліка, шуба, цар, год, родіті, казати, каві, мудра, любіті, каліна, кутя, пошана, гомін, бодай, брама, буза, коза, уста, ріка, гопак, галава, барін, барада, барана, рута, руда, рух, ріпа, ріка, гопакі, бандура («чарівна, прекрасна»), Гуцулія («шумні, веселі люди»), Русь («країна сяйва і краси»).

² Французький учений Ж. Шампольон у 1822 році знайшов ключ до розкодування та вичитування єгипетських ієрогліфів тільки завдяки праукраїнській мові, яку тоді називали давньоскіфською, сколотською чи давньорусинською.

³ Відомі західні дослідники Г. Бозинський, А. Люмплей, К. Волох вивчали стоянку в с. Королеве на Закарпатті. Результати численних аналізів показали, що вік нашарувань, у яких виявлено найдавніші знаряддя праці, складає щонайменше мільйон років. Тобто освоєння терену України почалося ще мільйон років тому.

та культурі. Це передбачає і розуміння наслідків, відповідальність людини щодо своєї претензії на роль ономатета (творця імен, слів). Бо лише таке переусвідомлення дозволяє нам за звуковою оболонкою мови – формою слова, бачити її справжню духовну природу, тендітний сенс, внутрішнє слово, що зберігає в собі ген народу, нації, зв'язок з історією. Мова – це живий організм, усі частини, елементи якого служать одній меті – бути логосом світу та нашого мислення.

1. Адлер А. Наука жить /Пер. А. Юдин. К.: Port-Royal, 1997. 288 с.
2. Берешит. URL: <https://toldot.ru/limud/library/humash/bereshit/bereshit/>
3. Берман Б. Библейские смыслы. Кн. 1. URL: http://lib.ru/RELIGION/IUDAIZM/BERMAN/smysl.txt_with-big-pictures.html/
4. Бродецька Ю. Метаморфози сучасної філософії. Ч. I. Мова буття. Монографія. Дніпро: ЛІРА, 2023. 248 с. URL: https://ecat.ust.edu.ua/ft/Brodetska_metamorphosis_2023.pdf
5. Бродецька Ю. Метаморфози сучасної філософії. Ч. II. Порядок буття. Монографія. Дніпро: ЛІРА, 2024. 288 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/385423086_METAMORFOZI_SUCASNOI_FILOSOFII_Castina_II_Poradok_butta_Monografia_Dnipro_2024
6. Біблія в перекладі Івана Огієнка. URL: <https://ukrbible.at.ua/>
7. Огієнко І. Історія української літературної мови. К.: «Наша культура і наука», 2001. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu.htm>
8. Прокопенко А. Экспозиция книги Бытие: учебный конспект. URL: <https://it.zlibrary-ua.se/book/3219478/83ba4c?afterGeoRedirection=1>
9. Розпутенко І. Третє тисячоліття — Україна і неоконіалізм. URL: https://books.google.com.ua/books?id=11t3CgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
10. Рудницька М. «Європейський словник філософій»: повернення до європейської традиції. *Дух і літера*. № 24. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5347/rudnytska_yevropeyskyi_slovyk_filosofii.pdf?sequence=1&isallowed=y/

References

1. Adler A. (1997). *Nauka zhyt* [The science of living] / Trans. A. Yudin. K. 288 p. (in Russian).
2. Bereshit. URL: <https://toldot.ru/limud/library/humash/bereshit/bereshit/> (in Russian).
3. Berman B. *Bibliini smysly* [Biblical meanings]. Book 1. URL: http://lib.ru/RELIGION/IUDAIZM/BERMAN/smysl.txt_with-big-pictures.html/ (in Russian).
4. Brodetska Yu. (2023). *Metamorfozy suchasnoi filosofii* [Metamorphoses of Modern Philosophy. Part I. The Language of Being]. *Monograph*. Dnipro: LIRA, 248 p. URL: https://ecat.ust.edu.ua/ft/Brodetska_metamorphosis_2023.pdf (in Ukrainian).
5. Brodetska Yu. (2024). *Metamorfozy suchasnoi filosofii* [Metamorphoses of Modern Philosophy. Part II. The Order of Being]. *Monograph*. Dnipro: LIRA, 288 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/385423086_METAMORFOZI_SUCASNOI_FILOSOFII_Castina_II_Poradok_butta_Monografia_Dnipro_2024 (in Ukrainian).
6. The Bible translated by Ivan Ogienko. URL: <https://ukrbible.at.ua/> (in Ukrainian).
7. Ohienko I. (2001) *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language]. K. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu.htm> (in Ukrainian).
8. Prokopenko A. *Ekspozytsiia knyhy Buttia: uchbovyi konspekt* [Exposition of the Genesis book: a lesson outline] URL: <https://it.zlibrary-ua.se/book/3219478/83ba4c?afterGeoRedirection=1> (in Russian)
9. Rozputenko I. *Tretie tysiacholittia — Ukraina i neokolonializm* [The Third Millennium — Ukraine and Neocolonialism]. URL: https://books.google.com.ua/books?id=11t3CgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (in Ukrainian).
10. Rudnytska M. «*Yevropeyskyi slovyk filosofii*»: *povernennia do yevropeiskoi tradytsii* ["European Dictionary of Philosophies": a return to the European tradition]. *Spirit and Letter*. No. 24. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5347/rudnytska_yevropeyskyi_slovyk_filosofii.pdf?sequence=1&isallowed=y/ (in Ukrainian).